

Dr Tanja KESIĆ,
predavač, Kriminalističko-policijska
akademija, Beograd
Mr Dragana ČVOROVIĆ,
asistent, Kriminalističko-policijska
akademija, Beograd

Pregledni članak
UDK: 343.123.12
Primljeno: 18. novembra 2011. god.

ULOGA POLICIJE U INFORMISANJU JAVNOSTI O POSTUPANJU U KRIVIČNIM STVARIMA

U radu je obrađena uloga policije u informisanju javnosti o postupanju u krivičnim stvarima. Predstavljeni su međunarodni standardi i nacionalna pozitivnopravna rešenja u ovoj oblasti. Poseban interes u obradi izabrane problematike iskazali smo na polju zaštite određenih prava, kao što su pravo javnosti da bude obavještena o policijskim aktivnostima i pravima određenih lica prema kojima policija postupa. Ispunjavajući jednu od svojih obaveza koja se bazira na potrebi transparentnog postupanja, policija se može naći u poziciji prekršioca nekog od garantovanih ljudskih prava i sloboda. Ovde, pre svega imamo u vidu pravo na pravično suđenje i pravo na privatnost. Takođe, uskraćivanjem informacija o svom radu policija može biti optužena da krši pravo na slobodu izražavanja, odnosno pravo javnosti da bude upoznata sa policijskim postupanjem uopšte, pa i u krivičnim stvarima. Stoga je uspostavljanje balansa između uživanja ovih prava zadatak pozitivne međunarodne i nacionalne pravne regulative. Nemerljiv doprinos adekvatnoj zakonskoj regulativi predmetne problematike pruža i praksa Evropskog suda za ljudska prava, čije smo neke od najvažnijih odluka predstavili u ovom radu.

Ključne reči: policija, informisanje javnosti, postupanje u krivičnim stvarima, optuženi, međunarodna pravna akta, nacionalno zakonodavstvo, ljudska prava i slobode.

1. Uvodne napomene

Informisanje javnosti o postupanju policije uopšte, pa i u krivičnim stvarima spada u osnovne dužnosti savremene policije. Pravilnici o policijskoj etici sadrže posebne odredbe u kojima se precizira potreba izgradnje pozitivnog stava prema obaveštavanju javnosti o policijskim aktivnostima. U poslednje vreme mnogo je učinjeno i na polju definisanja pravila o odnosu policije prema medijima,¹ koja obuhvataju obavezu saradnje sa njima uz istovremeno vođenje računa da se tom saradnjom ne ugroze interesi policijskih akcija i prava lica prema kojima se postupa. Kršenje pomenutih pravila može dovesti do disciplinske odgovornosti pripadnika policije, a u određenim slučajevima i do krivičnih i građanskopravnih sankcija.

U cilju razvijanja pozitivnog odnosa prema predstavnicima medija uspostavljaju se posebne jedinice u okviru policije sa zadatkom da komuniciraju sa medijima. Među svim policijskim aktivnostima verovatno najveću pažnju javnosti privlači postupanje u krivičnim stvarima, koje predstavlja polje gde se naročita pažnja mora posvetiti interesima istrage određenih krivičnih dela i zaštiti prava osumnjičenog lica i žrtve krivičnog dela. Uspostavljanje balansa između prava javnosti da bude informisana i zaštite određenih ljudskih prava, koja mogu biti ugrožena ovakvim postupanjem, spada u osnovna pitanja koja ćemo obraditi u ovom radu.²

Pandan pomenutoj policijskoj dužnosti je pravo javnosti na informaciju. U pitanju je pravo koje spada u osnovno pravo na slobodu izražavanja koje predstavlja deo korpusa tradicionalnih političkih i građanskih prava posebno utvrđenih i uobličениh tokom građanskih revolucija krajem XVIII veka. Ono je danas potvrđeno i najvažnijim međunarodnim dokumentima univerzalnog karaktera, donetim pod okriljem Ujedinjenih nacija i dokumentima Saveta Evrope, kao jedne od najznačajnijih evropskih regionalnih organizacija. Sloboda mišljenja i izražavanja zaštićena je članom 19. Opšte deklaracije o pravima čoveka (*The Universal Declaration of Human Rights*)³ na način da svako ima pravo na slobodu mišljenja i izražavanja, što obuhvata i pravo da ne bude uznemiravan zbog svog mišljenja, kao i pravo da traži, prima i širi obaveštenja i ideje bilo kojim sredstvima i bez obzira

- 1 Izraz mediji dolazi od glagola mediare, što znači posredovati. Medijsko sredstvo posreduje između onog čiju informaciju odašilje (komunikator) i onog koji informaciju prima (primalac, recipijent). Pod medijima se, za potrebe prava, podrazumevaju: novine, radio i TV programi, teletekst i internet izdanja novina, radija, TV i drugih programa. Vodinić, V., Pravo masmedija, Pravni fakultet Univerziteta Union, Beograd, 2003, str. 7-8.
- 2 Važno je naglasiti da policija ima i određena očekivanja od javnosti, odnosno medija, u koje spada obaveštavanje javnosti o vanrednim situacijama i opasnostima, pružanje pomoći policiji u pronalasku nestalih ili traženih osoba i rešavanju krivičnih dela i upoznavanju javnosti sa policijskim aktivnostima, kojima se izgrađuje poštovanje za policiju i poslove koje obavlja. Media Policy, 2004, p. 4. www.mediapolicy.org dostupan 3.7.2009.
- 3 Opšta deklaracija o ljudskim pravima, usvojena i proglašena rezolucijom Ujedinjenih nacija 217 A (III) od 10. decembra 1948. godine.

na granice. Sličnu formulaciju sadrži i član 19. Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima (*International Covenant on Civil and Political Rights*)⁴. Sloboda izražavanja predviđena je i najznačajnijim dokumentom regionalnog karaktera, Evropskom konvencijom o ljudskim pravima (*European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms*)⁵, a suština prava određena je tako da ono uključuje slobodu sopstvenog mišljenja, primanja i saopštavanja informacija i ideja bez mešanja javne vlasti i bez obzira na granice. S obzirom da korišćenje ovih sloboda povlači za sobom dužnosti i odgovornosti, sloboda izražavanja se može podvrgnuti formalnostima, uslovima, ograničenjima ili kaznama propisanim zakonom i neophodnim u demokratskom društvu u interesu nacionalne bezbednosti, teritorijalnog integriteta ili javne bezbednosti, radi sprečavanja nereda ili kriminala, zaštite zdravlja ili morala, zaštite ugleda ili prava drugih, sprečavanja otkrivanja obaveštenja dobijenih u poverenju, ili radi očuvanja autoriteta i nepristrasnosti sudova (čl. 10).⁶

U drugoj polovini XX veka iz slobode izražavanja dolazi do izdvajanja dve nove slobode, slobode javnog informisanja i slobode pristupa informacijama. Sloboda javnog informisanja, kao izvedeno ljudsko pravo, obuhvata pravo na istinitu, blagovremenu i objektivnu informaciju, kao i pravo da se javno kritikuju objašnjenja u odnosu na konkretne postupke i akte vlasti i drugih javnih subjekata. Druga sloboda nastaje krajem šezdesetih godina prošlog veka, kada su SAD, 1966. godine prvi put zakonom uredile slobodu pristupa informacijama, nakon čega se ovo pravo uređuje i u drugim nacionalnim zakonodavstvima širom sveta.⁷ Sloboda pristupa informacijama je pravo svakoga da od nosioca vlasti, odnosno javnih ovlašćenja, traži i dobije relevantne informacije od javnog interesa kako bi se na delotvoran način omogućio uvid u rad i postupanje onih subjekata kojima su građani na slobodnim i demokratskim izborima poklonili poverenje da u njihovo ime i za njihov račun vrše funkciju vlasti i, u vezi s tim, da upravljaju drugim javnim poslovima.⁸

4 Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima, usvojen i otvoren za potpis i ratifikaciju ili pristupanjem rezolucijom Generalne skupštine Ujedinjenih nacija 2200 A (XXI) od 16. decembra 1966. godine sa Fakultativnim protokolom I (1966) i Fakultativnim protokolom II (1989), Službeni list SFRJ – Međunarodni ugovori, br. 7/71 i Službeni list SRJ – Međunarodni ugovori, br. 4/01.

5 Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, sa Protokolima od 1-13, „Službeni list SCG – Međunarodni ugovori“, br. 9/03, 5/05 i 7/05. Protokol 14 je otvoren za potpisivanje članicama Saveta Evrope.

6 The Article 19 Freedom of Expression Handbook, International and Comparative Law, Standards and Procedures, op. cit., p. 17.

7 Milenković, D., (2) Uklopivost domaćeg prava i prakse u oblasti slobode izražavanja u Evropsku konvenciju za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, str. 1, www.yucom.org.rs dostupan, 3.2.2009.

8 Više o tome: Jelić, Z., U susret zakonskom regulisanju slobodnog pristupa informacijama, *Ekonomika*, br. 3/02, Beograd.

Pravo na slobodu izražavanja, u svojoj kompleksnosti, bilo je i predmet interesovanja Saveta Evrope, koji je kroz određene instrumente uređivao različita pitanja koja se odnose na medije, odnos medija i parlamenata, novinarsku etiku,⁹ ulogu medija u promovisanju kulture tolerancije, ulogu medija u izbornim procesima, govor mržnje i druge oblasti koje se odnose na pomenuto pravo.¹⁰ Mi ćemo na ovom mestu predstaviti najvažnije instrumente Saveta Evrope koji se odnose na medijsko izveštavanje o krivičnim postupcima i ulogu policije na ovom polju.¹¹

2. Međunarodni pravni okvir u oblasti informisanja javnosti policije u krivičnim stvarima

Jedan od najznačajnijih dokumenata u ovoj oblasti, koji je usvojen pod okriljem Saveta Evrope je Preporuka o medijskom izveštavanju o krivičnim postupcima. U uvodnom delu ovog akta ukazuje se na potrebu poštovanja prava na pretpostavku nevinosti, pravično suđenje i poštovanje privatnog i porodičnog života, koji predstavljaju suštinske zahteve koji se moraju poštovati u svakom demokratskom društvu. Medijsko izveštavanje o krivičnim postupcima smatra se značajnim zbog toga što preventivnu funkciju krivičnog prava čini vidljivom i zbog pružanja uvida javnosti u funkcionisanje pravosudnog krivičnog sistema. Istovremeno ističe se mogućnost sukoba interesa između najvažnijih prava, među koja ubraja pravo na pravično suđenje, pravo na privatnost i slobodu izražavanja. Stoga se zalaže za uspostavljanje ravnoteže između ovih prava prema okolnostima svakog konkretnog slučaja i podseća na kontrolnu ulogu Evropskog suda za ljudska prava u garantovanju poštovanja obaveza ugovorenih Evropskom konvencijom o ljudskim pravima. Komitet ministara Saveta Evrope preporučuje vladama država članica, uz uvažavanje različitosti nacionalnih pravnih sistema u pogledu krivičnog postupka da: preduzmu ili ojačaju sve mere koje smatraju neophodnim za

9 Više o medijskoj etici, vidi: Bertran, Ž. K., *Medijska etika i sistemi medijske odgovornosti*, Transaction Publishers, New Brunswick (USA) and London (UK), Misija OEBS u Srbiji, Beograd, 2007.

10 U pitanju su sledeći akti: Preporuka Parlamentarne Skupštine Saveta Evrope o medijima i demokratskoj kulturi, br. 1407(1999), Rezolucija Parlamentarne Skupštine Saveta Evrope o parlamentima i medijima, br. 1142 (1997), Rezolucija Parlamentarne Skupštine Saveta Evrope o novinarskoj etici, br. 1003 (1993), Preporuka Komiteta ministara Saveta Evrope o medijima i promovisanju kulture tolerancije, R(97)21, Preporuka Komiteta ministara Saveta Evrope o merama u vezi sa izveštavanjem medija o predizbornim kampanjama, Preporuka Komiteta ministara Saveta Evrope o „govoru mržnje“, R(97)20 i drugi. Navedeno prema: Nikšić, S., Davičo, A., (priređivači), *Etika novinarstva, Priručnik za profesionalne novinare*, Centar za profesionalizaciju medija, Beograd, 2005.

11 Preporuka Komiteta ministara Saveta Evrope R(2003)13 o medijskoj distribuciji informacija u vezi sa krivičnim postupcima i Rezolucija Parlamentarne skupštine Saveta Evrope 1165(1998) o pravu na privatnost. *Ibid.*, str. 236-251.

sprovedenje principa u ovoj Preporuci u okviru svojih ustavnih pravila; obave najširu raspodelu Preporuke i njoj pridodatih principa i da ih u slučaju potrebe prevedu i da se njima posebno upoznaju sudske vlasti i policijske službe, da ih stave na raspolaganje reprezentativnim organizacijama pravnika i medijskih profesionalaca.

Aneks Preporuke utvrđuje osamnaest načela vezanih za medijsku distribuciju informacija o krivičnim postupcima. Među njima je načelo informisanja javnosti putem medija, u kojem se konstatuje potreba obaveštavanja javnosti putem medija o aktivnostima sudskih vlasti i policijskih službi i u skladu s tim, utvrđuje sloboda izveštavanja i iznošenja komentara o funkcionisanju sudskog i krivičnog pravnog sistema, pri čemu primena određenih principa predstavlja jedina predviđena ograničenja. To su sledeći principi: pretpostavka nevinosti; istinitost informacije; pristup informaciji; sredstva za pružanje informacija medijima; redovno informisanje tokom krivičnog postupka; zabrana iskorišćavanja informacije; zaštita privatnosti; pravo na ispravku ili na odgovor; zaštita od pristrasnog uticaja; negativni publicitet pre procesa; prijem novinara; pristup novinara sudnici; direktno izveštavanje i snimanje u sudnicama; podrška izveštajima sredstava informisanja; zaštita svedoka; medijsko izveštavanje o izvršenju sudskih kazni i medijsko izveštavanje nakon odsluženja sudske kazne.

Za postupanje policije od važnosti su odredbe kojima se nalaže obaveza poštovanja pretpostavke nevinosti i zaštita privatnosti osumnjičenog lica. Posebna zaštita garantuje se maloletnim i drugim ranjivim licima, žrtvama, svedocima i porodicama osumnjičenih. Preporuka nalaže da se posebna pažnja obrati na štetne posledice koje odavanje informacija, kojima se omogućava identifikacija, može imati po ova lica. Obaveštavanja o policijskim aktivnostima je potrebno, pod uslovom da to ne narušava tajnost policijskih istraga. Policija je dužna da svim novinarima omogući pristup informacijama bez diskriminacije.¹²

Rezolucija Parlamentarne skupštine o pravu na privatnost podseća da pravo na privatnost označava pravo na lični život sa minimumom ometanja, ali se zalaže za proširenje definicije, tako da uključi i pravo ličnosti na kontrolu nad podacima koji se na nju odnose. Pravo na privatnost i pravo na slobodu izražavanja predstavljaju osnovna prava u svakom demokratskom društvu, ali ona nisu apsolutna i mogu

12 Policijski priručnik za primenu Zakona o slobodi informisanja predviđa obavezu vođenja policijskih istraga na poverljiv način, uz poštovanje prava na privatnost žrtve, svedoka i osumnjičenog. Otkrivanje podataka o policijskim istragama moguće je u slučaju postojanja javnog interesa za objavljivanjem informacija. Ipak, zbog mogućnosti narušavanja prava na privatnost određenih lica i nanošenja štete pojedincima uključenim u istragu, javni interes mora predstavljati nešto više od obične radoznalosti ili interesa za konkretnu istragu. Stoga će se o molbama za pristup ovakvim informacijama odlučivati u svakom konkretnom slučaju u skladu sa zakonskim zahtevima. ACPO Freedom of Information Manual, Public Facing Version v1. 2, Hampshire Constabulary, 2006, p. 30.

www.btp.police.uk/.../FOI_publications_ACPOpublicquidancemanual_2006.pdf dostupan 3. 3. 2009.

se isključivo posmatrati kao prava iste vrednosti. Rezolucija potvrđuje da pravo na privatnost garantuje zaštitu od ometanja od strane sredstava masovnih komunikacija. Pored toga, ovim aktom se garantuje pravo na sudsku zaštitu i naknadu štete u slučaju povrede prava na privatnost. Takođe, u slučaju povrede prava na privatnost žrtva ima pravo na ispravku informacije koja je objavljena, a od država se očekuje da uspostave telo kome žrtve kršenja prava na privatnost mogu podneti žalbu i od koga mogu tražiti da njihova ispravka bude objavljena.

Pregled odnosa policije i javnosti ne bi bio potpun ukoliko se ne bismo osvrnuli na praksu Evropskog suda za ljudska prava, koji je u velikom broju svojih odluka naglasio fundamentalni značaj prava na slobodu izražavanja u demokratskom društvu.¹³ Sloboda izražavanja je jedan od osnovnih uslova za napredak i razvoj svakog čoveka. Ograničenja ovog prava primenjiva su ne samo na informacije ili ideje koje su pogodne ili neutralne državama i vladama, već i na one koje mogu povrediti, šokirati ili uznemiriti državu ili neki deo populacije (*Handyside v. UK*).¹⁴ Takođe, Sud je zauzeo stav da se sloboda izražavanja ne odnosi samo na određene kategorije informacija i ideja ili oblika izražavanja (*Hadjianastassiou v. Greece*).¹⁵

U jednoj od odluka Evropskog suda za ljudska prava ističe se da štampa ima istaknutu ulogu u državi u kojoj postoji vladavina prava. Ipak, štampa ne sme da prekorači određene granice, između ostalog i zaštitu ugleda drugih. Štampa mora na propisan način prenositi informacije i ideje o političkim i drugim temama od javnog interesa, u koje spada i rad pravosuđa, institucije suštinski važne za svako demokratsko društvo (*Prager i Oberšlik protiv Austrije*).¹⁶ Interesantni su slučajevi u kojima su predstavnici suda, čak i sudije, davali komentare u javnosti o ishodu krivičnog postupka koji je bio u toku. Tako je u jednom slučaju sudija dala izjavu za medije u kojoj je kritikovala stav branilaca pred sudom i iznela svoje viđenje ishoda krivičnog postupka. Štaviše, ona je u svojim izjavama sugerisala optuženom da dokaže svoju nevinost. Ovakve izjave Evropski sud za ljudska prava ocenio je kao „negativnu ocenu predmeta“ i istinsko zauzimanje stava o ishodu procesa, uz jasno davanje prednosti konstataciji da je optuženi kriv. Time je dovedena u pitanje

13 Više o praksi Evropskog suda za ljudska prava u oblasti prava na slobodu izražavanja, vidi: Aliburić, V., Sloboda izražavanja u praksi Evropskog suda za ljudska prava, Narodne novine, Zagreb, 2002, str. 60-62.

14 Manual for Lawyers – Freedom of Expression under the ECHR (Article 10), Interights, London, 2006, p. 4. www.interights.org dostupan 3.8.2009.

15 The Article 19 Freedom of Expression Handbook, International and Comparative Law, Standards and Procedures, 1993., p. 51. www.article19.org/publications/law/the-handbook.html dostupan 2.8.2010.

16 Mediji i ljudska prava, Sloboda izražavanja, Presude Evropskog suda za ljudska prava, Centar za profesionalizaciju medija, Beograd, 2006, str. 146-147.

nepriistrasnost sudije, a ponašanje je u potpunosti bilo u suprotnosti sa pretpostavkom nevinosti (*Lavents v. Latvia*, 58442/00 od 2002. godine).¹⁷

Jedna od presuda Evropskog suda za ljudska prava, koja je od naročitog značaja za policiju, tretira odnos policije prema javnosti. Naime, u njoj se konstatuje da povredu pretpostavke nevinosti mogu naneti ne samo sudija ili sud, već i drugi javni organi vlasti. Tako je u jednoj krivičnoj stvari pripadnik policije, na konferenciji za štampu bez uslova i ograde ukazao na osumnjičeno lice, kao saučesnika u krivičnom delu ubistva. Time je lice proglašeno krivim, što je nagnalo javnost da poveruje u njegovu krivicu i prejudiciralo procenu činjenica od strane nadležne sudske vlasti, čime je povređena pretpostavka nevinosti u okviru prava na pravično suđenje (*Alletet de Ribemont v. France*). Zanimljiva je i presuda Evropskog suda za ljudska prava kojom se od policije očekuje da u potpunosti poštuje zabranu objavljivanja fotografije osumnjičenog lica, dok je krivični postupak u toku (*News Verlag GmbH & CoKG v. Austria*).¹⁸ U praksi Evropskog suda za ljudska prava zabeleženi su slučajevi u kojima su mediji iznosili oštre kritike na račun policijskog postupanja, ukazivanjem na brutalnost policije i nazivanjem policajaca „zverima u uniformama“. Sud je zauzeo stanovište da je legitimno pokretanje ovako važnog pitanja i da je dužnost štampe da prenosi informacije i ideje o pitanjima od javnog interesa. Kada novinar ima legitiman cilj, kad je u pitanju nešto od značaja za javnost i kada su razumni naporu uloženi u potvrđivanje činjenica, mediji se neće smatrati odgovornim čak i u slučaju da se ispostavi da su činjenice bile neistinite (*Thorgeirson v. Iceland*).¹⁹

Pored predstavljenih pravnih mehanizama koji uređuju pravo na slobodu izražavanja i postavljaju smernice za odnose policije prema javnosti, u regulisanju ovog pitanja značajnu ulogu imaju i pravilnici o policijskoj etici.²⁰ U njima se ističe potreba izgradnje odgovarajućih mehanizama za kontrolu policijskog postupanja, među kojima se izdvajaju oni koji se zasnivaju na komunikaciji i međusobnom razumevanju javnosti i policije. Svesna potrebe za razvijanjem dobrih odnosa sa javnošću, odnosno sa sredstvima javnog obaveštavanja, policija danas čini napore

17 Mekbrajd, Dž., Ljudska prava u krivičnom postupku, Praksa Evropskog suda za ljudska prava, Savet Evrope, Kancelarija u Beogradu, Beograd, 2009, str. 152.

18 Ditertr, Ž., Izvod iz najznačajnijih odluka Evropskog suda za ljudska prava, Službeni glasnik RS i Savet Evrope, Beograd, 2006, str. 305.

19 Simović, N. M., (2) Pravo na slobodu izražavanja iz člana 10. Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda i člana II /3H Ustava Bosne i Hercegovine, Zbornik radova Krivično zakonodavstvo, organizacija pravosuđa i efikasnost postupanja u krivičnim stvarima, XLV Redovno godišnje savetovanje Srpskog udruženja za krivičnopravnu teoriju i praksu, Zlatibor, 2008, str. 315-316.

20 UN Code of Conduct for Law Enforcement Officials, usvojen od Generalne skupštine UN Rezolucijom br. 34/169 od 17. decembra 1979. i Resolution on the Declaration on the Police, R 690 (1979). Rezolucija je usvojena od strane Parlamentarne skupštine Saveta Evrope 8. maja 1979.

u pravcu unapređenja tih odnosa. To se ogleda u uspostavljanju posebnih organizacionih jedinica u okviru policije koje imaju zadatak da komuniciraju sa predstavnicima medija i poimeničnom određivanju pripadnika policije zaduženih za odnose sa javnošću. Pojedine policije na svojim internet stranicama postavljaju posebne formulare pomoću kojih se mogu tražiti informacije od policije. Na ovaj način se olakšava pristup javnosti informacijama od javnog značaja, koje su u posedu policije. Time se zadovoljava i jedan od osnovnih principa policijskog postupanja izražen u potrebi za transparentnim delovanjem. S druge strane, policija koja je odgovorna i otvorena za kontrolu javnosti predstavlja jednu od ključnih karakteristika moderne demokratske države vođene idejom vladavine prava.

3. Nacionalni pravni okvir u oblasti informisanja javnosti o policijskom postupanju u krivičnim stvarima

U predstavljanju nacionalnog pravnog okvira počecemo od Ustava Republike Srbije²¹ kojim se jemči *pravo na slobodu mišljenja i izražavanja*, kao i slobodu da se govorom, pisanjem, slikom ili na drugi način traže, primaju i šire obaveštenja i ideje. Ograničenje prava na slobodu izražavanja moguće je učiniti samo zakonom, ako je to neophodno radi zaštite prava i ugleda drugih, čuvanja autoriteta i nepristrasnosti suda, zaštite javnog zdravlja, morala demokratskog društva i nacionalne bezbednosti Republike Srbije (čl. 46). Ustavom se garantuje i *sloboda medija*, odnosno slobodno, na način predviđen zakonom, osnivanje novina i drugih sredstava obaveštavanja (televizijskih i radio-stanica). Najviši pravni akt predviđa zabranu cenzure. Izuzetno, nadležni sud može sprečiti širenje informacija i ideja putem sredstava javnog obaveštavanja samo ako je to u demokratskom društvu neophodno radi sprečavanja pozivanja na nasilno rušenje Ustavom utvrđenog poretka ili narušavanje teritorijalnog integriteta Republike Srbije, sprečavanja propagiranja rata ili podstrekavanja na neposredno nasilje ili radi sprečavanja zagovarivanja rasne, nacionalne ili verske mržnje, kojim se podstiče na diskriminaciju, neprijateljstvo ili nasilje. Garantuje se pravo na ispravku neistinite, nepotpune ili netačno prenete informacije kojom je povređeno nečije pravo ili interes i pravo na odgovor na objavljenu informaciju, što se uređuje zakonom (čl. 50). Uz pomenuta prava, Ustav posebno uspostavlja *pravo na obaveštenost*. Svako ima pravo da istinito, potpuno i blagovremeno bude obaveštavan o pitanjima od javnog značaja i sredstva javnog obaveštavanja su dužna da to pravo poštuju. U okviru ovog prava svakom se garantuje pravo na pristup podacima koji su u posedu državnih organa i organizacija kojima su poverena javna ovlašćenja, u skladu sa zakonom (čl. 51).

Na temelju ovakvih ustavnih rešenja, Zakon o policiji uvodi obavezu za policiju da objektivno informiše javnost o svojim aktivnostima, ne otkrivajući

21 Ustav Republike Srbije, „Službeni glasnik RS“, br. 98/2006.

poverljive informacije. U odnosima sa sredstvima javnog informisanja policija postupa u skladu sa zakonom i prema profesionalnim smernicama koje uputstvom daje ministar. Pored obaveze informisanja medija, policija mora neposredno informisati pojedince i pravna lica o pitanjima iz svog delokruga za čije rešavanje postoji njihov osnovan interes. Pomenute informacije daje rukovodilac nadležne policijske uprave ili drugo lice koje ministar za to ovlasti. Izuzetno, policija može uskratiti ili odložiti davanje informacija pojedincima i pravnim licima ako su u pitanju poverljivi podaci i informacije ili ako bi se davanjem informacija moglo narušiti nečije pravo na pravično suđenje ili uticati na ishod drugog sudskog postupka (čl. 5). Ključni nedostatak ove odredbe je u izostavljanju zaštite prava na privatnost, kao jednog od razloga za neobjavljivanje podataka i informacija.

Potreba transparentnog postupanja i informisanja javnosti o radu precizira se i Uputstvom o policijskoj etici.²² Unutrašnju organizaciju policija postavlja i unapređuje na način na koji promoviše dobre odnose policije i građanstva i, gde je to moguće, efikasnu saradnju sa drugim organima, agencijama, lokalnim zajednicama, nevladinim i drugim organizacijama građana, uključujući i manjinske i etničke grupe. U saradnji sa pomenutim subjektima policija se organizuje tako da javnosti pruža objektivne informacije o svojim aktivnostima, bez otkrivanja poverljivih informacija. Odnosi sa sredstvima javnog informisanja zasnivaju se na stručnim smernicama za kontakte sa medijima (čl. 36).

Glavni ciljevi policije u oblasti odnosa s javnošću određeni su Informatorom Ministarstva unutrašnjih poslova Republike Srbije.²³ Informator je sastavljen u skladu sa Zakonom o slobodnom pristupu informacijama od javnog značaja i Uputstvom za objavljivanje informatora o radu državnog organa.²⁴ To su sledeći ciljevi:

- informisanje na otvoren i korektan način o događajima koji uključuju policiju;
- informisanje građana o radu policije;
- poboljšavanje razumevanja uloge i odgovornosti policije kroz transparentne, aktivne i redovne medijske i javne kampanje;
- omogućavanje i realizovanje susreta s medijima kako bi se objasnio rad policije i
- primena standardne procedure u odnosima s medijima.

Informatorom su određena lica ovlašćena za postupanje po zahtevima za pristup informacijama od javnog značaja, navedena su ovlašćenja i obaveze polici-

22 Uputstvo o policijskoj etici i načinu obavljanja poslova policije, „Službeni glasnik RS“, br. 44/91, 79/91, 54/96, 25/00, 8/01 i 01/03.

23 Informator MUP RS objavljen je na internet prezentaciji ministarstva, 9. januara 2006. www.mup.sr.gov.rs

24 Zakon o slobodnom pristupu informacijama od javnog značaja, „Službeni glasnik RS“, br. 104/04 i Uputstvo za objavljivanje informatora o radu državnog organa, „Službeni glasnik RS“, br. 57/05. Više o Zakonu o slobodnom pristupu informacijama od javnog značaja, vidi: Vodič kroz Zakon o slobodnom pristupu informacijama, Fond za otvoreno društvo, Beograd, 2005.

je i predstavljena je organizaciona struktura Ministarstva unutrašnjih poslova Republike Srbije. Značajnu ulogu u daljem otvaranju ministarstva prema javnosti i uspostavljanju kvalitetnijih odnosa sa medijima ima Biro za saradnju sa medijima.

Možemo zaključiti da nacionalna pravna regulativa kojom se određuje odnos policije prema javnosti ide u korak sa međunarodnim standardima. U praksi se, ipak javljaju različiti problemi, kao što je odbijanje policije da javnosti stavi na uvid određene podatke i informacije. Veoma često, policija obaveštava javnost ne uvažavajući osnovna prava osumnjičenih lica, pre svega, pretpostavku nevinosti. Prednosti upotrebe modernih tehnologija dovele su do toga da se „odlažu“ policijske akcije do dolaska kamera, s ciljem upoznavanja javnosti s velikim postignućima policije, a vrlo često i u nameri diskreditovanja određenih lica.

Nemaran odnos policije beleži se i prema žrtvi krivičnog dela i njenoj bližoj rodbini, s obzirom da se često u javnosti pojavljuju informacije o identitetu žrtve i članova njene porodice, zajedno sa intimnim podacima iz privatnog života. Kršenje prava na privatnost zastupljeno je i prilikom postupanja sa maloletnim učiniocima krivičnih dela ili maloletnim licima kao žrtvama krivičnih dela. Svedoci smo da se u medijima ne iznose podaci o identitetu maloletnog učinioca krivičnog dela ili žrtve, ali se iz svih ostalih podataka veoma lako zaključuje o kojim licima je reč. Sve su to ponašanja koja su suprotna osnovnim međunarodnim standardima i odredbama domaćih propisa. Naravno, deo odgovornosti za ovakvo postupanje snose i mediji, koji veoma često, rukovođeni isključivo senzacionalizmom objavljuju informacije koje dovode do kršenja zagarantovanih prava.²⁵

Prevazilaženje pomenutih problema može se učiniti adekvatnom edukacijom pripadnika policije u oblasti odnosa sa javnošću i ljudskih prava. Značajan iskorak na polju unapređenja policijskog postupanja u informisanju javnosti predstavljalo bi donošenje pravilnika kojim bi se detaljno uredili odnosi policije i javnosti po ugledu na pojedina inostrana rešenja. Takav akt trebalo bi precizno da reguliše vrstu i obim informacija koje se mogu pružiti medijima, odnosno javnosti. Kada je u pitanju obaveštavanje javnosti o postupanju policije u krivičnim stvarima, nadležni službenik policije trebalo bi da saopšti: koje je krivično delo učinjeno; vreme i mesto krivičnog dela (bez navođenja preciznih podataka o broju stana ili kuće gde živi žrtva); pol, uzrast i grad odakle je žrtva krivičnog dela (vodeći računa da u javnost ne dospu informacije kojima bi se otkrio identitet žrtve); opis osumn-

25 Medijsko izveštavanje o krivičnim postupcima u Srbiji tokom 2004. godine karakterisala je manipulacija medijima (kojima su poveravane netačne informacije) i senzacionalističko, netačno ili pristrasno medijsko izveštavanje. Mrvić-Petrović, N., Medijsko izveštavanje i poštovanje ljudskih prava učesnika u krivičnom postupku, Temida, Vol. 8, br. 4/05, str. 23. Vidi: Ljudska prava pred sudovima u Srbiji, Izveštaj o posmatranju postupanja sudova prilikom suđenja za krivična dela u Srbiji u 2004. godini, sa aspekta poštovanja ljudskih prava, Centar za antiratnu akciju i Fond za otvoreno društvo, Beograd, 2005.

jičenog, kao i vozila i sredstava upotrebljenih za izvršenje krivičnog dela; opis nanetih povreda, uz konstataciju da je licu pružena medicinska pomoć. Pojedini pravilnici sadrže listu informacija koje se ne smeju saopštavati javnosti, kao što su podaci o: tačnom iznosu novca koji je ukraden; načinu izvršenja krivičnog dela; razgovoru koji je vođen sa žrtvom; uzroku smrti; policijskim aktivnostima usmerenim na otkrivanje i dokazivanje krivičnog dela i sl. Naročito je zabranjeno iznošenje tvrdnji o tome ko se smatra učinioцем krivičnog dela i prejudiciranje krivičnog postupka.²⁶

S druge strane, predstavnici sredstava javnog obaveštavanja trebalo bi da se obuče za informisanje o policijskim aktivnostima, da ovladaju stručnim terminima koji se koriste u policijskom postupanju i da usvoje jednu od osnovnih vrednosti demokratskog društva, a to je poštovanje ljudskih prava. Građani čija su prava povređena javnim obaveštavanjem moraju imati na raspolaganju delotvorna pravna sredstva u cilju naknade štete koja im je prouzrokovana, a pripadnici policije moraju snositi odgovornost za nezakonito i nepravilno postupanje.

4. Završne napomene

Izgradnja dobrih odnosa između policije i javnosti predstavlja veoma važan zadatak u savremenom društvu. Uopšte, odnosi policije i javnosti su jedan segment demokratske kontrole policijskog postupanja. Naime, pored zakonodavne, izvršne i sudske kontrole policije, kontrole od strane ombudsmana i drugih državnih tela, kao spoljašnjih oblika kontrole, postoji i unutrašnja kontrola u okviru policijske službe. Među svim oblicima kontrole policijskog postupanja veoma važnu ulogu ostvaruje i javnost, odnosno građani. Preduslov za to je transparentnost u radu policije i uspostavljanje mehanizama za ostvarivanje ovog vida odgovornosti. To znači da se moraju formulirati delotvorne i nepristrasne procedure za rešavanje o pritužbama građana na rad policije i razviti i drugi modeli dijaloga i saradnje između policije i građana.²⁷ Ovi vidovi saradnje obično se formiraju na lokalnoj osnovi, ali u njima učešće mogu uzeti i predstavnici nevladinih organizacija, udruženja građana i mediji. Bez otvorenosti policije za medije, čitava ideja o kontroli policije pada u vodu.²⁸

26 Navedeno prema: NSW Police Media Policy, New South Wales, 2004, p. 11-12. Dostupan na: www.police.nsw.gov.au 8.11.2011.

27 U tom smislu se izjašnjava i Uputstvo o policijskoj etici, u kojem se kaže da spoljašnja kontrola policije obezbeđuje odgovornost policije državi, građanima i njihovim predstavnicima. Policija ima obaveze i u postupcima u kojima se razmatraju žalbe na rad policije, kao i pritužbe, predstavke i slične podneske koji se odnose na njen rad. Policija učestvuje u promovisanju mehanizama odgovornosti, zasnovanih na komunikaciji i uzajamnom razumevanju građana i policije (čl. 6).

28 Milosavljević, B., Ljudska prava i policija, Standardi ljudskih prava za policiju, Priručnik Beograd, 2004, str. 32.

Upravo iz tog razloga pitanje odnosa policije prema medijima, ili javnosti u najširem smislu reči, je smatramo značajnim. Istovremeno, ovo je izuzetno kompleksno pitanje, u kojem se očitava sukob dva interesa. S jedne strane, postoji interes javnosti da „zna“, odnosno da bude obaveštena o policijskim aktivnostima, a s druge strane, interes policije da određene segmente aktivnosti zadrži daleko od očiju javnosti i da zaštiti prava određenih lica prema kojima postupa. Zapravo, to je sukob između prava na slobodu izražavanja i drugih zajemčenih prava, među kojima se izdvajaju pravo na pravično suđenje i pravo na privatnost.²⁹ Uspostavljanje pravične ravnoteže između ovih prava je ključ za kvalitetno normiranje uloge policije u informisanju javnosti o policijskim aktivnostima uopšte, a naročito u krivičnim stvarima. Pored toga, važno je edukovati pripadnike policije i sredstava javnog obaveštavanja o potrebi uvažavanja pomenutih prava i međusobnoj saradnji u cilju postizanja zadovoljavajućeg odnosa između policije i javnosti.

5. Literatura

- Aliburić, V., Sloboda izražavanja u praksi Evropskog suda za ljudska prava, Narodne novine, Zagreb, 2002.
- ACPO Freedom of Information Manual, Public Facing Version v1.2, Hampshire Constabulary, 2006. www.btp.police.uk/.../FOI_publications_ACPOpublicquidancemanual_2006.pdf dostupan 3.3.2009.
- Bertran, Ž. K., Medijska etika i sistemi medijske odgovornosti, Transaction Publishers, New Brunswick (USA) and London (UK), Misija OEBS u Srbiji, Beograd, 2007.
- Vodinić, V. V., Pravo masmedija, Pravni fakultet Univerziteta Union, Beograd, 2003.
- Vodič kroz Zakon o slobodnom pristupu informacijama, Fond za otvoreno društvo, Beograd, 2005.
- Ditertr, Ž., Izvod iz najznačajnijih odluka Evropskog suda za ljudska prava, Službeni glasnik RS i Savet Evrope, Beograd, 2006.
- Jelić, Z., U susret zakonskom regulisanju slobodnog pristupa informacijama, Ekonomika, br. 3/02, Beograd.
- Ljudska prava pred sudovima u Srbiji, Izveštaj o posmatranju postupanja sudova prilikom suđenja za krivična dela u Srbiji u 2004. godini, sa aspekta poštovanja ljudskih prava, Centar za antiratnu akciju i Fond za otvoreno društvo, Beograd, 2005.

²⁹ Pojedini autori ovaj odnos posmatraju kao odnos između ličnog i medijskog prava. Radulović, A., Odnos prava osobnosti i medijskog prava, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, br. 1/2007, str. 268.

- Manual for Lawyers – Freedom of Expression under the ECHR (Article 10), Interights, London, 2006., www.interights.org dostupan 3.8.2009.
- Media Policy, 2004., www.mediapolice.org dostupan 3.7.2009.
- Mediji i ljudska prava, Sloboda izražavanja, Presude Evropskog suda za ljudska prava, Centar za profesionalizaciju medija, Beograd, 2006, str. 146-147.
- Mekbrajd, Dž., Ljudska prava u krivičnom postupku, Praksa Evropskog suda za ljudska prava, Savet Evrope, Kancelarija u Beogradu, Beograd, 2009.
- Milenković, D., (2) Uklopivost domaćeg prava i prakse u oblasti slobode izražavanja u Evropsku konvenciju za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, www.yucom.org.rs dostupan, 3.2.2009.
- Milosavljević, B. (1) Ljudska prava i policija, Standardi ljudskih prava za policiju, Priručnik, Beograd, 2004.
- Mrvić-Petrović, N., Medijsko izveštavanje i poštovanje ljudskih prava učesnika u krivičnom postupku, Temida, Vol. 8, br. 4/05.
- Nikšić, S., Davičo, A., (priređivači), Etika novinarstva, Priručnik za profesionalne novinare, Centar za profesionalizaciju medija, Beograd, 2005.
- NSW Police Media Policy, New South Wales, 2004.
- Radulović, A., Odnos prava osobnosti i medijskog prava, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, br. 1/2007.
- Simović, N. M., (2) Pravo na slobodu izražavanja iz člana 10. Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda i člana II /3H Ustava Bosne i Hercegovine, Zbornik radova Krivično zakonodavstvo, organizacija pravosuđa i efikasnost postupanja u krivičnim stvarima, XLV Redovno godišnje savetovanje Srpskog udruženja za krivičnopravnu teoriju i praksu, Zlatibor, 2008.
- The Article 19 Freedom of Expression Handbook, International and Comparative Law, Standards and Procedures, 1993., www.article19.org/publications/law/the-handbook.html dostupan 2.8.2010.

Tanja Kesić, Ph D

Lecturer, Academy of Criminalistic and Police Studies, Belgrade

Dragana Čvorović, Ma

Assistant, Academy of Criminalistic and Police Studies, Belgrade

**THE ROLE OF THE POLICE IN INFORMING THE PUBLIC
ON PROCEEDING IN CRIMINAL CASES**

The role of the police in informing the public on proceeding in criminal cases is discussed in this paper. International standards and current national legislative solutions in this field are presented. When discussing the chosen issue, we have been especially focused on the protection of particular rights such as the right of the public to be informed about police activities and the rights of the persons handled by the police. By fulfilling one of their obligations, based upon the requirement to act transparently, the members of the police can appear as the violators of guaranteed human rights and freedoms. In this context, we primarily refer to the right to fair trial and the right to privacy. Besides, due to withholding the information on its work, the police can be accused of violating the right of the freedom of expression, i. e. the right of the public to be familiar with police activities in general, including those conducted in criminal cases as well. Therefore, establishing a balance between these rights represents a task of current international and national legal provisions. The judicial practice of the European Court of Human Rights, whose most important decisions are presented in this paper, offers an immeasurable contribution to the establishment of an adequate legal framework for this issue.

Key Words: *the police, informing the public, proceeding in criminal cases, the accused, international legal documents, national legislation, human rights and freedoms*